

УДК 81.367

МОВА ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Кузнєцова Т.В.

Актуальність. За останні декілька десятиліть нові комунікативні технології стали причиною багаточисельних змін у повсякденному житті. Починаючи з 1980-х років ми повною мірою відчули на собі вплив Інтернету, який надав нові можливості для зв'язку та спілкування людей як між собою, так і з всесвітньою мережею бази даних.

Нові технології примушують нас змінити традиційні уявлення про процеси масової комунікації і переглянути поняття мови веб-спілкування взагалі.

У сучасному зарубіжному мовознавстві існує багато робіт, що стосуються дослідження Інтернету як нової сфери комунікації (З. Берг, М. Коллінз, Дж. Фернбек), англійської кібермови – функціонального різновиду англійської мови, що сформувався на основі комп'ютерно-мережових технологій, (Е. Барретт), комп'ютерного сленгу (Д. Айдайчич), гіпертекстових структур (Дж. Болен, Ф. Хейліген). У російському мовознавстві з'явилася монографія Г. Трофімової «Языковой вкус Интернет-эпохи в России (функционирование языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты)».

Досліджуючи ці проблеми, науковці роблять висновок, що Інтернет став своєрідним комунікативним простором, де «перешлаються всі види, типи, жанри й стилі мовлення, причому одні з них змищуються, інші, навпаки, розмежовуються, треті зберігають свої основні характерні риси, четверті зникають, п'яті відроджуються, а шості з'являються у мовленнєвій практиці вперше» [4].

Одним із таких мовних явищ і є мова інтерактивного спілкування, функціонування й розвиток якої залежить від багатьох чинників, одним з основних є комунікативна ситуація.

Постановка проблеми. Як відомо, ситуація спілкування складається з кількох змінних компонентів, серед яких можна виділити такі:

- мовець і його соціальна роль,
- слухач і його соціальна роль,
- стосунки між мовцем і слухачем,
- тональність спілкування (офіційна, нейтральна, дружня),
- мета спілкування,
- засіб спілкування (підсистема або стиль, паралінгвістичні засоби – міміка, жести тощо),
- спосіб спілкування (писемний, усний: контактний, дистантний).

Зміна кожного з цих факторів веде до зміни мовленнєвої ситуації і, відповідно, до варіювання мовних засобів, що використовуються мовцями, їх комунікативної поведінки в цілому [1, с. 130].

Специфіка комунікації в Інтернеті насамперед зумовлена самими комунікантами, які одночасно є і адресатами, і адресантами. Саме віртуальний простір дозволяє учасникам веб-комунікації іноді завуальювати свій справжній набір соціальних ознак і реалізувати соціальні ролі, недосяжні за певних обставин у традиційній дійсності, при цьому не відповідати за свої віртуальні вчинки. Тому значущість соціальних ролей, а також стосунків партнерів комунікації (знайомий – незнайомий) в Інтернеті знижується у зв'язку з анонімністю спілкування. Це, в свою чергу, зумовлює невимушеність і розкутість спілкування, певну нейтральність тональності комунікації.

Ситуації веб-спілкування визначаються й специфікою їх прагматичної спрямованості, тобто потребами учасників комунікації. Фахівці виділяють такі форми спілкування в Інтернеті:

- телеконференції;
- чати (специфічна форма спілкування, яка називається IRS (Internet Relay Chat));
- веб-пейджери;
- листування електронною поштою (e-mail).

Найбільш інтерактивними осередками спілкування вважаються чати і веб-пейджери, найменш інтерактивними – e-mail і телеконференції. У конференціях та e-mail спілкування відбувається навколо визначеного предмета, у той час як чат найчастіше не має своєї теми (тобто спілкування відбувається заради спілкування). Це зумовлює специфіку використання мовних засобів: зокрема, величезну мішанину різнобарвних реплік різного ступеня пристойності саме на чатах і недопустимість їх на наукових сайтах.

Аналізуючи спосіб інтерактивного спілкування, мовознавці визначають його як письмове розмовне мовлення [3], письмове усне мовлення [2], оскільки ця мова ввбирала в себе ознаки як письмового спілкування, яке є лінійним у просторі (має можливість виправлення), так і усного мовлення, яке є лінійним у часі (коли сказане неможливо відмінити). У чаті все пишеться зі швидкістю говоріння, при цьому редагування тексту майже відсутнє. Відомо, що одиницею усного мовлення є діалогічна єдність, одиницею писемного мовлення має бути уніфікований і стандартизований текст. А на екрані монітора зникає межа між діалогом і монологом, зміщується усне і писемне мовлення. Це засвідчує аналіз лексичних і граматичних ознак, функцій розділових знаків, паралінгвістичних засобів мови інтерактивного спілкування.

Так, намагаючись відповідати вимогам сьогодення (розуміти – швидко, висловлювати думку – чітко, писати – стисло), адресант зацікавлений у тому, щоб написати якомога менше і одночасно швидше, але разом з цим бути зрозумілим адресату. У зв'язку з цим у мові інтерактивного спілкування виявляється значне функціонування скорочень та аббревіатур. Так, користувач пише *PLS* (англ. *please*) замість рос. *пожалуйста* чи укр. *будь ласка* лише тому, що перше слово коротше за інші. В російсько- та україномовному веб-спілкуванні традиційними стали такі скорочення англійських висловів:

- Ppl* (*people*) – „люди”,
- THKS* (*thank you*) – „дякую”,
- Ur* (*your*) – „твій”,
- Ltr* (*letter*) – „лист”,

OMG (Oh, my God) – „Боже мій!”.

Задоволення вимог сьогодення здійснюється й завдяки нехтуванню правилами орфографії, пунктуації та граматики. Як говорять самі користувачі, їм набридає виписувати всі слова правильно, і вони починають їх скорочувати та викривляти. Для економії часу з'явилися лексеми типу “*цас*”, “*ца*” (рос. *сейчас*), “*лано*” (рос. *ладно*), “*те*” (*тебе*), *куданить* (рос. *куда-нибудь*), *сєдня* (рос. *сегодня*), *тока* (рос. *только что*). Часто можна зустріти орфографічні помилки (наприклад, рос. *извенте*, *прецендент*, *агентство*), відсутність розділових знаків. Інтернет, як зазначає Г. Трофімова, виявився сьогодні тим лакмусовим папірцем, який показав справжній стан рівня грамотності масової аудиторії. Відомо, що набуття граматичних навичок та орфоепічних вмінь перевіряється саме у спонтанному мовленні. До Інтернету спонтанне усне мовлення виявлялося насамперед в усній формі. В Інтернеті спонтанне мовлення фіксується в друкованому вигляді, де всі індивідуальні мовленнєві особливості користувачів виявляються безпосередньо. Таким чином віртуальна особистість виявляє свій мовний портрет саме в стилі використання мовного коду [4]. Характерною ознакою цього стала поява в англійській мові в середині 90-х років ХХ ст. словосполучення “*grammer slack*”, що означає толерантне ставлення користувачів Інтернету до орфографічних та граматичних помилок. Основна тенденція у написанні будь-яких слів – це відтворення їх звукової форми без урахування граматичних норм. Як наслідок, почали утворюватись неологізми, що відрізняються від вихідної одиниці загальноноормованої мови не тільки значенням, але й графічною формою. Так, англомовні користувачі замість *to* набирають цифру 2, замість *for* – 4, буквосполучення *-ate*, *-eight*, *-aight* замінюють на цифру 8 (*gr8* = *grate*, *d8* = *date*), шість знаків прийменника *before* дешифруються двома – *b4*. Подібне можемо спостерігати й в українській та російській мовах: цифри 6 та 4 у SMS-повідомленнях, написаних латиницею, замінюють букви *Ш* та *Ч*, інколи цифрою 6 замінюють букву *Б*. Причиною подібних проблем з декодуванням текстів, написаних латиницею, є відсутність узаконених стандартів у транслітеруванні українських букв латинською абеткою. Звідси такий великий простір для творчості: користувачі SMS передають українські літери латиницею, враховуючи то їхню подібність за звучанням (*uu* = *sh*, *yy* = *ts*), то за графічним оформленням (*x* = *x(икс)*, *c* = *c(си)*).

У традиційному спілкуванні успіх комунікації залежить від узгодженості мовної поведінки комунікантів, що часто виявляється у використанні спільного соціолекту, який виконує символічну функцію: вказує на приналежність мовців до однієї соціальної групи, розпізнає „своїх” та „чужих”. Для веб-комунікації наявність подібних символів, стереотипів ще більш актуальна у зв'язку з унікальністю її вербальної форми реалізації. Такими стереотипами, в першу чергу, є запозичена комп'ютерна термінологія. Навіть в Англії, де відсутня ситуація запозичення Інтернет-термінів з інших мов, вчені виділили новий функціональний стиль „Веблінг” (*Web + English*), який активно поширюється в середовищі користувачів Інтернету. Але разом з цим необхідно зазначити, що мова Інтернет-спілкування, яка з моменту створення була насамперед професійною, сьогодні побутує не лише у веб-просторі, а й у повсякденному спілкуванні, що спричинено „заселенням” Інтернету мовцями різних професій, поколінь. Сучасні комп'ютерні терміни та професіоналізми перетворилися в специфічний жаргон, який активно

функціонує і поповнюється шляхом різноманітних словотворчих та семантичних трансформацій. Порівняйте:

Chat – *чат*, у перекладі з англійської означає „балаканина”, „ляпати язиком”; причому різниця *чата* від *балаканини* полягає у сфері використання: *чатать, чатиться* можна лише в Інтернеті, а не в реальній комунікативній ситуації. Сьогодні від цього слова утворилася значна кількість похідних лексем: *чатик, чатище, чатиться, чатнущий, чатно*.

Web – *веб*, у перекладі з англійської означає „мережа” і використовується в переносному значенні, наприклад: „мережа інтриг”. Сьогодні це слово функціонує насамперед у складі складних слів: *веб-майстер, веб-сайт, веб-послуги, веб-журнал, веб-газета, веб-періодика, веб-ціни, веб-радість, веб-неприємність, веб-захист* тощо.

Не маючи можливості безпосередньо (зорово чи на слух) сприймати адресата, партнери діалогізованої інтерактивної комунікації поводять себе більш розкуто, тому вільніше використовують різноманітні мовні засоби, зокрема жаргонізми та сленгізми. Ці елементи мови зазнають впливу моди, яка швидко змінює вподобання носіїв, а також властивого молоді мовного максималізму, прагнення розширити арсенал мовних засобів позатрадиційними.

Свобода слововживання зумовила в перші роки освоєння Інтернету активне використання багатьма користувачами інвективної лексики. Але у зв'язку з економією мовлення основна частина користувачів сьогодні активізувала свій мовленнєвий контроль для того, щоб не витрачати часу на читання зайвих слів та виразів, які не несуть інформації, а лише уповільнюють спілкування в мережі.

Темп усного мовлення, інтонацію спілкування користувачі передають завдяки специфічному використанню розділових знаків. Наприклад, значна кількість крапок (*подумаю..... може...*) передає лінь, повільний темп мовлення або навіть сонливість адресанта; декілька знаків питань (*Що?????*) виражають значний подив; знаки оклику (*Ура!!!!*) – піднесений настрій. Значущість, важливість інформації мовці передають завдяки використанню великих букв або повторенню однієї й тієї самої графемі: *ВІВЧИ це дууууууже добре!, хОть пЛАхая, хОть хАрошая!*

Через відсутність візуального контакту вся невербаліка – міміка, почуття – потребує вербального оформлення, а отже, часу. Для його економії у мові інтерактивного спілкування використовуються так звані “смайлики” (від англ. smile – посмішка) – умовні позначки, утворені за допомогою розділових знаків, букв та цифр, для вираження емоцій та почуттів:

:-) – посміхаюся;

:-(– суплюся, сумний;

:-) – посміхаюся і підморгую;

8-) – посміхаюся в окулярах чи посміхаюся з широко відкритими очима (подив);

:-* – поцілунок;

8-0 – людина вкрай здивована чимось (круглі очі і широко відкритий рот);

:р – показую язык, іронізую, жартую тощо.

Цікаво те, що зазначені смайлики ставляться зовсім не на початку листа, а наприкінці, коли тон листа продиктований текстом і правильно зрозумілий. Але саме ці позначки часто вносять додаткові значення, надають словам емоційно-інтонаційну

виразність, натякають на багатозначність висловлювання, змінюють тон повідомлення. Скажімо, використаний смайлик-посмішка може пом'якшити деякий безтактний жарт.

Кількість цих „посмішок” невпинно зростає, оскільки у кожній стійкій парі співрозмовників з'являються свої особливі системи кодів, які, можливо, з часом закріпляться в мові інтерактивного спілкування, адже вона не стоїть на місці, а розвивається разом із зростанням можливостей Інтернет.

Висновки. Отже, розвиток комп'ютерних технологій, темп сучасного життя створив своєрідну усно-писемну мову інтерактивного спілкування, яка активно розвивається, функціонує і, безумовно, потребує детального вивчення. Адже, „незважаючи на англомовність, Інтернет став каталізатором процесів розвитку саме національних своїх сегментів, які повинні взаємодіяти між собою за допомогою комп'ютерних програм декодування, і зусилля програмістів повинні бути спрямовані не на штучне створення деякої глобальної єдиної культури і єдиної мови, а на розробку та вдосконалення нових комп'ютерних мов кодування, за допомогою яких будь-яка національна мова буде існувати в Інтернеті рівноправно й закономірно” [4].

Список літератури

1. Крысин Л.П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка. – М.: Наука, 1988.
2. Травкин А. Электронная письменно-устная переписка // www.russ.ru/netcult
3. Трофимова Г.Н. Русская речь в Интернете // Русская речь. – 2002. – № 1. – С. 125-127.
4. Трофимова Г.Н. Языковой вкус Интернет-эпохи в России (функционирование языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты) // <http://planeta.gramota.ru/gnt-52.html>

Поступила в редакцію 09.08.2006 г.